

Asia: VN/10556/2024

## **Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi**

### **Lausunnonantajan lausunto**

#### **1. Yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta**

Naisjärjestöjen Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta yleistukeen liittyen. Esityksen taustalla olevat tavoitteet sosiaaliturvan yksinkertaistamisesta ovat tärkeitä ja kannatettavia, mutta samalla on keskeistä varmistaa, etteivät tehdyt muutokset tosiasiallisesti lisää sukupuolten epätasa-arvoa tai muuta eriarvoisuutta, vaarana oikeutta perustoimeentuloon tai heikennä erityisesti vaikeassa työmarkkina-asemassa tai muuten haavoittuvassa asemassa olevien, kuten lasten, asemaa. Tässä olennaista on tarkastella yhteis- ja kokonaisvaikutuksia hallituksen toteuttamien muiden uudistusten, kuten asumistuen leikkausten, työttömyysturvan suojaosien poiston ja indeksijäädytysten kanssa. Yleistuki ei myöskään saisi olla välillisesti syrjivä, toimia kannustinloukkuna tai ajaa ihmisiä toimeentulotuen piiriin, joka on tarkoitettu viimesijaiseksi turvaksi, ja on byrokraattinen ja passivoiva.

Hallituksen esityskokonaisuus sisältää merkittäviä puutteita erityisesti sukupuoli-, yhdenvertaisuus- ja lapsivaikutusten arvioinnin osalta, kuin myös tarveharkinnan ja muiden keskeisten yksityiskohtien konkretisoinnin suhteen. Esityksessä ei ole arvioitu riittävästi, miten ehdotettu yleistuki vaikuttaa eri sukupuoliin tai muihin väestöryhmiin, kuten yhden huoltajan perheisiin, pitkäaikaistyöttömiin, lapsiin ja ikääntyviin henkilöihin. Esitystä ei myöskään tarkastella suhteessa muihin tehtyihin sosiaaliturvauudistuksiin, vaan yksittäisenä hankkeena, jolloin tosiasialliset vaikutukset esimerkiksi eri ryhmien toimeentuloon jäävät epäselviksi.

#### **- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista kotitalouksiin**

Yleistuen tason riittämättömyys

Esityksessä määritelty yleistuen perusosan taso (noin 800 €/kk) ei riitä kattamaan välttämättömiä elinkustannuksia, kuten asumista, ruokaa ja terveydenhuoltoa erityisesti suurissa kaupungeissa, joissa elinkustannukset ovat korkeat. Lapsikorotusten, korotusosien sekä suojaosien poisto heikentää tosiasiallisesti toimeentuloa erityisesti monilapsisissa ja yhden vanhemman perheissä. Nämä ovat samoja kotitalouksia, joihin monet muut hallituksen tekemät leikkaukset ovat kohdistuneet ja vaarana onkin, että esitys lisää lapsiperheköyhyyttä.

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositti kesäkuussa 2023 antamissaan päätelmissä, että Suomi turvaa lapsille riittävän toimeentulon välttämällä sellaisia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin. Etuusjärjestelmästä on kuitenkin jo karsittu köyhyysriskissä oleville lapsiperheille kohdentuvat työttömyysturvan lapsikorotukset, mikä on tarkoittanut näille perheille merkittävää leikkausta etuuden määrään. Toimet ovat myös ristiriidassa EU:n ja Suomen kansallisten köyhydenvähentämistavoitteiden kanssa. Erityisen ristiriitaista on se, että Suomen kansallisena tavoitteena on nimenomaan vähentää lapsiperheköyhyyttä ja käyttää sosiaaliturvajärjestelmän kehittämistä yhtenä keskeisenä välineenä köyhyyden vähentämisessä.

Riittämätön perusturva uhkaa lisätä toimeentulotuen tarvetta, joka on viimesijainen ja hallinnollisesti raskas etuus. Tekeillä on myös tällä hetkellä lausunnoilla oleva toimeentulotuen uudistus, jossa esitetään leikkausta toimeentulotuen tasoon, ja jonka yhtenä tavoitteena ovat julkistalouden säästöt. Toimeentulotuella eläminen lisää toimeentulostressiä ja byrokratialoukkuja, joissa työn vastaanottaminen ei välttämättä paranna todellista toimeentuloa. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsookin, että yleistuen tasoa tulee tarkastella uudelleen ja korottaa, jotta oikeus riittävään toimeentuloon voidaan turvata kaikille.

#### Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon

Esityksen sukupuolivaikutusten arviointi on puutteellista, vaikka kyseessä on merkittävä muutos, joka vaikuttaa laajasti eri väestöryhmiin. Tuen tasoon ja ehtoihin tehtävät muutokset korostuvat erityisesti naisilla, jotka ovat yliedustettuina matalapalkkaisilla aloilla, osa-aikatyössä, yksinhuoltajina ja sosiaaliturvan varassa elävissä kotitalouksissa.

Myös palveluvelvoitteisiin liittyvät sanktiot, kuten toimeentulotuen perusosan alentaminen, voivat osua erityisesti naisasiakkaisiin, jotka kantavat hoivavastuuta. Heidän mahdollisuutensa täyttää velvoitteita voivat olla rajoittuneita, mikä kasvattaa riskiä kohtuuttomista seuraamuksista toimeentuloon.

#### Perhekohtainen tarveharkinta ja naisten taloudellinen riippuvuus

Yleistuen tarveharkinta perustuu kotitalouskohtaiseen arvioon, jossa puolison tulot vaikuttavat toisen osapuolen oikeuteen saada tukea. Tämä lisää erityisesti naisten taloudellista riippuvuutta puolisostaan, koska mahdollisuus itsenäiseen sosiaaliturvaan heikkenee. Riskit korostuvat tilanteissa, joissa parisuhteessa on taloudellista kontrollia, valtasuhteiden epätasapainoa tai väkivaltaa.

Naisilla on edelleen miehiä matalammat keskitulot ja suurempi osa-aikaisten työsuhteiden osuus, mikä altistaa heidät useammin tilanteisiin, joissa oma toimeentulo ei riitä ilman tukia. Kun tuen saanti kytketään puolison tuloihin, sosiaaliturvasta voi tulla ehdollinen ja epäitsenäinen — tämä uhkaa oikeutta yksilölliseen taloudelliseen turvaan.

Yleistuen perhekohtainen tuloharkinta ei myöskään tunnista tilanteita, joissa puolison tulot ovat muodollisesti suuret mutta eivät tosiasiallisesti käytettävissä koko kotitaloudelle. Tämä lisää naisten taloudellista haavoittuvuutta ja voi estää tuen saamisen kriisitilanteissa, kuten erotilanteessa tai lähisuhdeväkivallan yhteydessä.

Esityksessä tulee arvioida uudelleen kotitalouskohtaisen harkinnan oikeudenmukaisuus ja yhteensopivuus tasa-arvotavoitteiden kanssa. Naisjärjestöjen Keskusliitto korostaa, että sosiaaliturvan tulee turvata jokaiselle yksilöllinen oikeus toimeentuloon riippumatta perhemuodosta tai puolison taloudellisesta asemasta.

#### Tarveharkintaan liittyvät riskit

Esityksessä säilyy laaja tarveharkinta, joka vaikuttaayleistuen ja toimeentulotuen määriin. Tarveharkinta voi tuottaa satunnaista ja epävarmaa toimeentuloa, ja sen vaikutus kohdistuu voimakkaammin niihin, joilla ei ole mahdollisuutta osoittaa taloudellista itsenäisyyttään, kuten kotitalouksissa asuvat nuoret tai eron kokeneet naiset.

Tarveharkintaan sisältyy myös riski taloudellisesta kontrollista erityisesti parisuhteissa, joissa toinen osapuoli hallitsee taloutta. Tämä voi estää erityisesti lähisuhdeväkivaltaa kokevia naisia hakeutumasta tuen piiriin tai itsenäistymästä taloudellisesti.

#### Tarveharkinnan poikkeussäännön poistamisen vaikutukset ikääntyviin naisiin

Esitysluonnoksen mukaan 55 vuotta täyttäneiden aiempi oikeus tarveharkinnattomaan työmarkkinatukeen poistuu. Tämä muutos koskettaa erityisesti 55–64-vuotiaita, ja sen vaikutukset näkyvät suoraan esityksen taulukossa 12, jonka mukaan juuri tämä ikäryhmä on suurin yksittäinen ryhmä, jonka kotitalouden tulot pienenevätyleistukeen siirtymisen myötä (arviolta 3 703 henkilöä).

Tarveharkinnan poikkeussäännön poistaminen merkitsee käytännössä sitä, että 55 vuotta täyttäneet joutuvat jatkossa saman tarveharkinnan piiriin kuin muutkin työnhakijat. Tämä tarkoittaa, että puolison tulot ja muut kotitalouden resurssit voivat estää tuen saamisen tai pienentää sen määrää olennaisesti – riippumatta henkilön omasta työmarkkinatilanteesta tai työkyvystä.

Tällä muutoksella on erityisen merkittäviä vaikutuksia ikääntyviin naisiin, joiden työurat ovat usein olleet katkonaisia, ja joiden eläketurva ja työmahdollisuudet ovat heikompia kuin miehillä. Lisäksi ikääntyneiden joukossa on huomattava määrä henkilöitä, jotka ovat heikossa työmarkkina-asemassa tai joiden työllistyminen on tosiasiallisesti vaikeaa esimerkiksi terveysongelmien, osaamisen vanhentumisen tai syrjinnän vuoksi.

Tuen menettäminen tällaisessa tilanteessa kohtelee näitä henkilöitä kohtuuttomasti, sillä he eivät välttämättä voi omin toimin parantaa asemaansa tai täyttää tuen ehtoja. Esitykseen liittyikin riski siitä, että ikääntyvien naisten ja muiden heikossa asemassa olevien köyhyysriski kasvaa, taloudellinen riippuvuus puolisoista vahvistuu ja mahdollisuus itsenäiseen ja riittävään sosiaaliturvaan heikentyy. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsookin, että 55-64-vuotiaat tulee jatkossakin pitää tarveharkinnan ulkopuolella.

Yhteisvaikutusten arvioinnin puute

Esitys ei sisällä kattavaa arviota siitä, miten yleistuki vaikuttaa yhdessä muiden meneillään olevien sosiaaliturvamuutosten kanssa, kuten asumistuen ja lapsiperhe-etuuksien leikkaukset. Tämä on merkittävä puute. Monet näistä leikkauksista kohdistuvat samoihin naisvaltaisiin väestöryhmiin, kuten yksinhuoltajiin.

Sosiaaliturvan uudistamista ei tule toteuttaa ilman systemaattista yhteisvaikutusten arviointia, jossa otetaan huomioon sukupuolen, iän, perheaseman ja muiden eriarvoistavien tekijöiden yhteisvaikutukset. Tällaisen arvion puuttuminen vaarantaa perusoikeuksien toteutumisen ja on ristiriidassa Suomen tasa-arvopolitiikan tavoitteiden kanssa.

**- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista toimeenpanijoihin**

-

**- Lausuttavaa esityksen muista vaikutuksista**

-

**- Lausuttavaa yleistukilain yleisistä säännöksistä (1 luku)**

-

- Lausuttavaa yleistuen saamisen työvoimapolitiittisista edellytyksistä (2 luku)
  -
- Lausuttavaa yleistuen määräytymisperusteista (3 ja 4 luvut)
  -
- Lausuttavaa yleistuen toimeenpanosta ja muutoksenhausta (5 ja 6 luvut)
  -
- Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)
  -
- Lausuttavaa yleistuen rahoituksesta (8 luku)
  -
- Lausuttavaa yleistukilain ehdotetusta voimaantulosta (9 luku)
  -
- Muuta lausuttavaa ehdotetusta yleistukilaista
  -
- Lausuttavaa peruspäivärahaa koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta
  -
- Lausuttavaa työmarkkinatukea koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta
  -
- Muuta lausuttavaa työttömyysturvalakiin ehdotetuista muutoksista
  -
- Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden jaksosta
  -
- Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden sisällöstä
  -
- Muuta lausuttavaa työvoimapalveluiden järjestämislakiin ehdotetuista muutoksista
  -

**Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta**

-

**Laki työttömyyskassalain muuttamisesta**

-

**Laki yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 2 momentin muuttamisesta**

-

**Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain muuttamisesta**

-

**Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta**

-

**Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta**

-

**Laki takuueläkkeestä annetun lain 19 §:n muuttamisesta**

-

**Laki kansaneläkelain muuttamisesta**

-

**Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta**

-

**Laki yrittäjän eläkelain muuttamisesta**

-

**Laki maatalousyrittäjän eläkelain 32 ja 46 §:n muuttamisesta**

-

**Laki merimieseläkelain muuttamisesta**

-

**Laki julkisten alojen eläkelain muuttamisesta**

-

**Laki työtapaturma- ja ammattitautilain 141 §:n muuttamisesta**

-

**Laki maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain 97 §:n muuttamisesta**

-

**Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain 7 §:n muuttamisesta**

-

**Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta**

-

**Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 4 §:n muuttamisesta**

-

**Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta**

-

**Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta**

-

**Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta**

-

**Laki työsopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta**

-

**Laki merityösopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta**

-

**Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain 45 §:n muuttamisesta**

-

**Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 2 ja 31 a §:n muuttamisesta**

-

**Laki tuloverolain 93 §:n muuttamisesta**

-

**Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 60 §:n muuttamisesta**

-

**Laki opintotukilain 6 §:n muuttamisesta**

-

**Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 20 ja 21 §:n muuttamisesta**

-

**Laki ulosottokaaren muuttamisesta**

-

**Laki oikeudenkäynnistä vakuutusoikeudessa annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

-

**4. Muuta lausuttavaa**

-

Foster Oona  
Naisjärjestöjen Keskusliitto